

Posudek rigorózní práce

Markéta ČESÁKOVÁ, Rychtářské manuály města Náchoda 1603-1636. Rigorózní práce na katedře Pomocných věd historických a archivního studia FF UK, Praha 2011, 264 s., 38 obr. příloh

Markéta Česáková se ve své práci soustředila na komplexní diplomatický a věcný rozbor dvou unikátních pramenů z archivu města Náchod, totiž rychtářských manuálů z celkového rozpětí let 1603-1636. Těmto významným pramenům k rozboru dobové kriminality navíc zatím pro město Náchod nebyla věnována zasloužená badatelská pozornost. Jelikož do těchto rukopisů byly navíc vevázány i poselací listy různých vydavatelů, žaloby, právní odpovědi svědomí ad., určené městskému rychtáři, provedla diplomantka i jejich rozbor, přičemž celkově se předmětné knihy samozřejmě snažila posoudit v kontextu dalších komplementárních dobových pramenů (po stránce diplomatické městských knih, po stránce obsahové především vrchnostenských instrukcí ad.). Je-li z práce zřejmé, že jen rozbor vlastních zápisů rychtářských manuálů představoval na 770 jednotek, je práce skutečně úctyhodná (na diplomovou práci, která je základem předkládané práce rigorózní, dokonce dle mého názoru tematicky až příliš široká, což se pokusím níže konkretizovat).

Práce je členěna do tří základních kapitol (kromě úvodu a závěru). V úvodu podává utorkka základní charakteristiku vývoje města ve sledovaném období a svůj badatelský zájem soustřeďuje především na postžení role městského rychtáře v daném období a na otázky správní i archivní povahy - totiž jakou roli hrály rozebírané specifické městské knihy mezi dalším zachovanými městskými knihami tzv. předmagistrátního období (je zřejmé, že rozebírat by v budoucnu bylo možné ještě i poslední ze zachovaných manuálů, jehož zápisy jsou ukončeny ve 30. letech 18. století). K této úvodní partii své práce soustředila M. Česáková velké množství i komparativní literatury, kdy se objevují i tituly, které by bylo užitečné hlouběji prostudovat jako základ pro zařazení předmětných náchodských pramenů do vývoje tzv. rychtářských knih v českých zemích obecně a které by jistě byly mohly posloužit i pro přehledná hodnocení v závěru práce. V dané souvislosti připomínám, že v citované studii mé a spoluautorky H. Jordánkové *Rychtářské knihy z Archivu města Brna jako významné prameny k výzkumu delikvence v raném novověku* (Časopis Matice moravské 120, 2001, s. 175-186), tak i ve studiích dalších (L. Sulitková, *Vývoj městských knih v Brně ve středověku (v kontextu vývoje městských knih v českých zemích)*. Archiv Akademie věd ČR a Archiv města Brna, 2004; H. Jordánková - L. Sulitková, *Kancelář královského města Brna v předbělohorském období. (Diplomatická a prosopografická studie)*, SAP, 45/2, 1995, s. 291-510) je k dispozici literatura k předmětným problémům, ale také přímo výsledky rozboru pramenů shodného typu z jiných měst, konkrétně 3 moravských královských i vrchnostenských měst, dokládající, že zřejmě stávající charakteristiky rychtářských knih (zejména v pracích právního charakteru) nemají obecnou platnost, o čemž se podrobněji ještě zmíním níže. Nalezla by také paralely ke svým jistě významným zjištěním, že do městských knih nemuseli zapisovat jen přední městští písaři (například v královském městě Brně se v této kategorii knih uplatňovali specializovaní soudní písaři). Z hlediska obecně diplomatického pak komplexní paleografický rozbor městských knih předbělohorského období v uvedeném městě Brně navíc již také přinesl jednoznačné důkazy, že na zápisech do městských knih se ve velké míře mohli podílet i sami konšelé.

Ale zpět k vlastnímu paleograficko-diplomatickému rozboru provedenému M. Česákovou a obsaženému ve 2. kapitole práce. Jak už jsem naznačila, jde o rozbor jak zápisů

rychtářských knih, tak i relevantních vevázaných písemností (zde šlo především o „ruce“ vrchnostenských úředníků, ale i osob soukromých). Autorka na základě tohoto důkladného rozboru mohla nejen upravit některá tvrzení starší literatury o nástupu toho kterého radního písaře či vrchnostenského úředníka do úřadu, ale především přesvědčivě doložit, že na zápisech do náhodských rychtářských knih první poloviny 17. století se podíleli nejen přední radní písaři, ale řádově v třetině zápisů také sami rychtáři a i další lidé, jejichž jméno zůstává ve většině případů anonymní (dva z nich se ale zřejmě podařilo ztotožnit s konkrétními osobami). Slovní vyhodnocení diplomatického rozboru zápisů (z něho například vyplývá, že zápisy mohly být činěny i na základě konceptů) a paleografické analýzy je doprovázeno přehledným tabelárním vyhodnocením a ukázkami rozhodujících písařských rukou. Za velmi pozitivní je možné považovat i rozbor filigránů, dokládající, odkud převážně město nakupovalo psací látku využitelnou v městské kanceláři.

Třetí kapitola práce je věnována důkladnému obsahovému rozboru obou rychtářských manuálů, který je rovněž pro přehlednost doplněn pracovním tabelárním vyhodnocením. Podstatné a odpovídající také postřehům z moravských měst, v nichž jsou zachovány prameny stejného typu) je, že M. Česáková svým komplexním rozbohem předmětných pramenů z Náchoda dospěla nepřímo také k poznání, že tradovaná představa o nižších kompetencích rychtářského soudu dostává vážné trhliny. Stává se totiž zřejmým, že rychtářský soud měl ve více našich městech možnost řešit i závažné trestně právní případy, a to samozřejmě v soukromoprávním, tedy akuzačním procesu, na což už bylo ve stávající literatuře také poukázáno. Z diplomantčiny analýzy rovněž vyplývá, že i tyto závažné kriminální činy bylo možné řešit smířčím narovnáním (i v tomto ohledu by jí mohly být příkladnými pro srovnání některé z výše uváděných studií), respektive že i závažné přečiny vůči vrchnosti mohly být za jistých podmínek omilostněny (je skutečně možné, že běžné byly pokuty až 300 kop. gr. míšeňských, nešlo „jen“ o 300 gr.? – i tak by ovšem takovéto sumy určitě vyvolávaly další otázky, především po tom, co mohlo rukojemníky vést k tomu, že byli ochotni se za tak velké částky zaručovat).

Všechny zásadní poznatky vyplývající z diplomatického i obsahového rozboru zvolených pramenů pak autorka výstižně sumarizuje v hodnotícím závěru své práce, přičemž, jak jsem již podotkla, jistá komparatistika s výsledkem zkoumání pramenů téhož typu z jiných našich měst by byla přispěla k ještě větší přesvědčivosti.

Připojený seznam použité literatury je úctyhodný, byť mohl obsahovat ještě další relevantní práce ke zvolenému tématu (diskutabilní také může být jeho vnitřní členění podle převažující tematiky prací). O velké šíři diplomantčina výzkumného záběru navíc zcela přesvědčivě vypovídá rovněž přehled doplňkově využitých originálních pramenů z fondu Archiv města Náchod.

Vcelku jde o velmi zdařilou rigorózní práci, kterou ráda doporučuji k obhajobě.

Doc. PhDr. Ludmila Sulitková, CSc.

Praha, 25. března 2011